

รายงานการสัมมนา ภูมิทัศน์และการเมือง ของการพัฒนา ชนบทไทยร่วมสมัย

ติดตามอ่านบทความจากงานสัมมนา
“ภูมิทัศน์และการเมือง
ของการพัฒนาชนบทไทยร่วมสมัย”
ได้ใน วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 บรรณาธิการโดย
อาจารย์ ดร.อนุสรณ์ อนุณเณ
เร็วๆ นี้

เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2554 ที่ผ่านมา คณะสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ ภาควิชาสังคม-
ศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มูลนิธิเกษตรกรรม
ยั่งยืน (ประเทศไทย) และกลุ่มจับตาขบวนการประชาสังคมไทย (Thai
Social Movement Watch, TSMW) ได้จัดงานสัมมนาหัวข้อ “ภูมิทัศน์
และการเมืองของการพัฒนาชนบทไทยร่วมสมัย” ณ ห้องประชุม
ประกอบ หุตะสิงห์ ชั้น 3 อาคารเอนกประสงค์ 1 มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เพื่อเป็นช่องทางในการสร้างความตระหนัก
รู้และความเข้าใจในพลวัตและความเป็นเมืองของการพัฒนาและ
การแก้ปัญหาชนบทไทยร่วมสมัยให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจ

งานสัมมนาคั้งนี้มีทั้งการนำเสนอบทความทางวิชาการจากนักวิชาการ
รุ่นใหม่ที่น่าสนใจเสนอภาพรวมการเปลี่ยนแปลงของชนบทไทยและการ
พัฒนา มีรายงานประสบการณ์ภาคสนามโดยนักศึกษาปริญญาเอก
จากหลายมหาวิทยาลัย ที่สะท้อนภาพความเป็นไปของชีวิตผู้คนใน
ชนบทไทยร่วมสมัย ตลอดจนการอภิปรายโต้เถียงจากนักวิชาการ ผู้
แทนจากภาคประชาสังคม นักพัฒนา และนักเคลื่อนไหวด้านการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติ การเกษตร และการพัฒนา

ประเด็นหนึ่งที่มีการแลกเปลี่ยนกันอย่างกว้างในงานสัมมนาคั้งนี้คือ
การที่ “การพัฒนาทางเลือก” ที่ครั้งหนึ่งเคยมีสถานะเป็นวาทกรรมด้าน
หรือวิจารณ์การพัฒนากระแสหลักได้ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของการ
พัฒนากระแสหลักอย่างแนบแน่น บทความของ ดร. อัจฉรา รักยุติธรรม
เสนอว่า การประสานกันของแนวคิดและความร่วมมือระหว่างรัฐกับ
ตัวแทนการพัฒนาทางเลือกอาจเป็นเพียงเทคนิควิธีของอำนาจแบบหนึ่ง
ที่ผลิตซ้ำอุดมการณ์จารีตบางอย่าง ซึ่งหมายความว่าพัฒนาทาง
เลือกไม่สามารถปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มต่างๆ อันจะ
นำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมทางสังคมได้แต่
อย่างใด

ขณะเดียวกันในงานมีการอภิปรายการนำเสนอภาพคนชนบท
แบบตายตัวว่าเป็นพวก “โง่ จน เจ็บ” โดย ดร.จักรกริช สังขมณี

ชี้ว่า แทนที่จะทำความเข้าใจภาวะเปลี่ยนผ่านของการเมืองไทยด้วย
วาทกรรมการซื้อขายเสียงแบบต่างๆ ที่มองคนชนบทว่า “เงินไม่มา กา
ไม่เป็น” และไม่รู้เท่าทันเกมการเมือง เราควรหันมาให้ความสำคัญกับ
ปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวันของคนชนบทในการรับมือ
และสร้างทางเลือกต่อการถูกเอารัดเอาเปรียบ ตลอดจนเจตจำนงและ
ความมุ่งมั่นปรารถนาของคนชนบทที่แสดงออกผ่านทางมีส่วนร่วม
ทางการเมืองในลักษณะต่างๆ

นอกจากนี้ ในงานสัมมนามีการอภิปรายการนำเสนอภาพชีวิตผู้คน
ในชนบทที่หยุดนิ่ง ซึ่งอยู่บนฐานวิธีคิดแบบชั่วคราวข้าม (ชนบทและ
เกษตรกรรมกับความทันสมัย ระบบตลาด และทุน) และเน้นภาพชีวิต
ชนวนฝัน อาทิ การพึ่งตนเอง การพึ่งพิงธรรมชาติ ความกลมเกลียวใน
ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น รายงานของนักศึกษาปริญญาเอกที่เก็บ
ข้อมูลภาคสนามเชิงชาติพันธุ์วรรณาในพื้นที่ต่างๆ ทั้งในหมู่บ้านทำนา
ในภาคอีสาน หมู่บ้านชนบทชานเมืองในภาคเหนือ และพื้นที่ในเขตสาม
จังหวัดชายแดนภาคใต้ ต่างชี้ให้เห็นว่าภาพเหล่านี้ที่มักนำเสนอโดยกลุ่ม
และองค์กรในภาคประชาสังคมไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในชีวิต
ของผู้คนที่ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดท่ามกลางเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ
สังคม การเมือง และระบบนิเวศในกระแสโลกาภิวัตน์

ขณะเดียวกัน รายงานประสบการณ์ภาคสนามชี้ว่าภาพชาวชนบท
และชนบทที่ตลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงดังกล่าวนำไปสู่ข้อเสนอแนะ
และการแก้ปัญหาที่ผิดพลาดอย่างไร ดังที่ สุรินทร์ อ้นพรม นักศึกษา
ปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยซิดนีย์ ชี้ว่าแนวทางปาฐมนถ์ที่ถูกมองว่า
ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นและส่งเสริมให้ชาวบ้านอยู่
ร่วมกับป้าอย่างยั่งยืนในแง่หนึ่งกลับเป็น “เทคโนโลยีอำนาจ” รูปแบบ
ใหม่ในการควบคุมและจัดการป้า อีกทั้งยังทำให้คนจนในชุมชนเข้าถึง
ทรัพยากรได้ยากขึ้น ขณะที่ เนตรดาว เกาถวิล นักศึกษาปริญญาเอก
จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ชี้ผ่านกรณีศึกษาของเธว่า เกษตรอินทรีย์
ไม่ใช่ระบบการผลิตเพื่อยังชีพที่หันหลังให้กับระบบตลาดและต่อต้าน
ระบบทุนนิยมดังที่เชื่อกันอย่างสอดคล้องกับภาพแทนข้างต้น แต่
เป็นการผลิตในระบบทุนนิยมภายใต้การกำกับของรัฐและทุน ที่สำคัญ

การส่งเสริมเกษตรอินทรีย์ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขที่สังคมชนบทมีความ
เหลื่อมล้ำ ชาวนาแต่ละกลุ่มจึงมีความสามารถในการเข้าถึงและประสบ
ความสำเร็จในระบบการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ไม่เท่ากัน

ในส่วนของกระแสทุนนิยมมีการนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจหลาย
ประเด็น ไม่ว่าจะเป็นการที่ ผศ.ดร.อภิชาติ สถิตนิรามัย จากคณะ
เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ชี้ให้เห็นว่าทุนนิยมได้แทรกตัว
เข้าไปในชนบททุกหนทุกแห่งและเป็นระบบหลักในการผลิตและการ
บริโภคไปแล้ว ที่สำคัญสิ่งนี้ทำให้มีชนชั้นกลางระดับล่างเกิดขึ้นจำนวน
มาก ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ไม่จนแต่ไม่รวย คนเหล่านี้ต้องการความเป็นอยู่
ที่ดีขึ้น มีความหวังที่จะไต่เต้าทางสังคม จนนำมาสู่สำนักทางการเมือง
และความต้องการพื้นที่ทางสังคมผลการเลือกตั้งที่ผ่านมาชี้ให้เห็น
ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นอย่างดี ขณะที่วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ ผู้อำนวยการ
มูลนิธิชีววิถี ชี้ว่าการที่แวดวงวิชาการนำเสนอแต่เพียงว่า
ชนบทเปลี่ยนแปลงไปแล้วนั้นไม่เพียงพอ เพราะไม่ได้ชี้ให้เห็นว่าในการ
เปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีการขูดรีดและการผูกขาดโดยนายทุนและ
บรรษัทข้ามชาติอย่างไร มีโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมตรงไหน รวมทั้งยัง
ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกที่จะส่งผลต่อ
คนในชนบทอย่างมาก นั่นคือระบบเศรษฐกิจที่อยู่บนฐานน้ำมันที่กำลัง
จะหมดไปและเรื่องสิ่งแวดล้อม ส่วน ศ.สุวิชัย หนั่นแก้ว ผู้อำนวยการ
ศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เห็นว่า
ประเด็นหลักในการถกเถียงของงานสัมมนาในคั้งนี้ซึ่งเน้นไปที่
การเมืองของการพัฒนาชนบทและวิพากษ์วิจารณ์การสร้างภาพแทน
คนชนบทนั้นเป็นเพียงแค่ประเด็นชายขอบ ซึ่งไม่ก่อให้เกิดพลังในการ
เปลี่ยนแปลงสังคมไทยปัจจุบัน รวมทั้งไม่ช่วยให้ชาวบ้านมีศักยภาพใน
การต่อกรกับทุนที่มีอำนาจมากกว่าได้

การสัมมนาประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เพราะนอกจากมีผู้เข้าร่วม
กว่า 170 คนจากแวดวงต่างๆ การสัมมนาได้กระตุ้นให้เกิดการถกเถียง
แลกเปลี่ยนอย่างกว้างขวาง ซึ่งจะนำไปสู่การทำความเข้าใจปัญหา
และแสวงหาแนวทางเผชิญกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงที่
กำลังเกิดขึ้นกับ “ชนบทไทย” ได้อย่างเท่าทันต่อไป